

Verebi Végh Ignácnak dedikált fuvolás kvartettek

a székesfehérvári Szent István Király Múzeum Könyvtárában

dr. Balogh Vera – Feltein Attila



A Verebi Végh család címere

Bevezető

Zenei örökségünk egy becses szeletét őrzi a székesfehérvári Szent István Király Múzeum Könyvtára. A muzeális kottatári anyag egy részét képezi az ún. Végh-gyűjtemény, mint annak zenei magja, egyben a legkorábbi része. A ritkaságok mellett a gyűjtemény tucatjával tartalmaz unikális zeneműveket kéziratként vagy korabeli nyomdai kiadás formájában, melyek közül az MMA Ösztöndíjprogramja keretében végzett munkánk eredményeképpen jelenleg a közel 200 kötetet kitevő fuvolaszólók, fuvolás kamarazenék, valamint fuvola versenyművek érhetők el feldolgozva a Múzeum online felületén. E munkában nagy segítségünkre volt Braila Mária, a Szent István Király Múzeum könyvtárosa.

A 17. században nemesi rangot kapott Végh-család zenei tevékenysége a 18. század végétől követhető. A család verebi kastélya ekkor vált országos jelentőségű zenei központtá. A család férfitagjai jellemzően jogi végzettségük révén a korabeli államigazgatásban töltöttek be vezető tisztségeket, munkájuk mellett azonban néhányuk kitűnő hangszeres előadóként és mecénásként is ismert lett^[17].

A kottagyűjtemény megalapozója Végh (II.) Ignác (1763-1820). Az általa építtetett verebi kastélyban a 19. század elején 18-20 fős társulat működött^[28], de vendég zenészek is gyakran megfordultak itt, a családi krónika szerint maga Haydn is^[18]. Mátray-Rothkrepf Gábor zenetörténész 1832-es értekezésében^[20] az ország 7 említésre méltó „udvari hangász karai” között sorolja fel a verebi együttest, és külön kiemeli a ’flautista’ Verebi Végh Ignácot^[19]. Mellette kiemelkedő kiemelkedő örökséget hagyott hátra unokája, Verebi Végh János is, aki a Magyar Királyi Zeneakadémia alelnökeként Liszt munkatársa és barátja volt. Ennek köszönhetően az ő tevékenységét, műveit már feldolgozta a zenetudomány.

Az azóta eltelt évtizedekben nemigen lehetett részleteiben arról olvasni, hogy milyen zenét játszhatott a Végh család és együttesük, holott zenei könyvtárunk, legalábbis annak a 20. század megpróbáltatásait túlélő része rendelkezésre áll Székesfehérváron.

Az 1790-1820 közötti évtizedekben a család alkalmazásában álló, illetve velük alkalmilag kapcsolatba kerülő művészek is dedikáltak műveket Végh Ignácnak, melyek közül hétben kap szülő szerepet a fuvola. A gyűjtemény részét képező kották közül öt olyan darab van, amelyek fuvolás kvartett hangszerelésűek (azaz fuvola-hegedű-brácsa-cselló összeállításra íródtak), és olvasható rajtuk a Végh Ignácnak szóló ajánlás, egy további kvartett egyértelműen azonosíthatóan szintén Végh Ignác számára lett dedikálva, egy másik pedig feltételezhetően szintén ilyen. Így azt mondhatjuk, hogy a fuvolairodalomban igen kiemelkedő az a hatás, melyet Végh Ignác gyakorolt a vele kapcsolatban álló zeneművészekre.

A gyűjteményben található fuvolás kvartettek

A bevezetőben említettem, hogy fuvola-hegedű-brácsa-cselló hangszerelésű művekről van szó, hívhatjuk ezeket fuvolanégyeseknek is, de nem keverendő a meghatározás a négy fuvolára írt, egyébként ritka darabokkal.

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum Könyvtára 39 ilyen kötetet őriz, amelyekben néhány duplikátummal nem számolva 74 mű található.

Ez önmagában is jelentős szám, azonban a zenei értéket jelentősen növeli, hogy 1780 és 1812 között kiadott kottákról van szó, azaz egy történelmileg szűk időszak, mintegy 30 év lenyomata fekszik előttünk, amelyet egy adott személy gyűjtött össze, és feltehetőleg használt mindennapi zenéléshez, vagy éppen ünnepi alkalmakkor.

Sajnos nincs semmilyen adat arra vonatkozóan, mekkora lehetett az eredeti kollekció, milyen részt képvisel a II. világháború után árokszélről, sárból kimentett anyag. Jónéhány kotta hiányos, de hogy teljes kötetek is eltűntek-e, megsemmisültek-e, ezt legfeljebb találgatni lehet, még a legrégebbi, talán Végh Ignác által jegyzett katalógusszámok sem segítenek ennek megválaszolásában.

A fuvolás kvartettek összességét megvizsgálva szembeötlő, de semmiképp nem meglepő a német nyelvterületről származó darabok hegemoniája. Két olasz és egy francia szerző kivételével valamennyi fuvolanégyes az akkori Német-római Császárság (ma nagyjából Ausztria-Magyarország-Szlovákia-Csehország-Németország területe) komponistájának műve.

Külön említhető talán az osztrák születésű Pleyel, aki kétségtelenül a francia divathoz is igazította a darabjait, de a haydni iskola nála is világosan megmutatkozik.

A darabok műfajukra nézve döntő többségben eredeti kamarazenék. A zömében 3-4 tételes kvartettek mellett 3 variáció-sorozat és 3 opera-átirat jelentik a kivételeket:

tételek száma	művek száma
(1)	3 (Krommer, Roser és Salin variációi)
2	6 (Neubauer, Pleyel és Schneider kvartettek)
3	48
4	12
5	1 (Reicha kvartettje)
7	1 (Gyrowetz Notturmo-ja)
13-14	3 (Mozart és Süssmayr operaátiratok)

A Végh-gyűjteményben található fuvolanégyesek formai változatossága

Meghatározó a gyűjteményben a 3-tételes forma, amely a tipikus bécsi klasszikus haydni 4-tételes kvartettmodell helyett könnyebben fogyasztható módon szolgálja az előadók és hallgatók szórakoztatását.

Az önálló variáció-sorozatok mellett 14 kvartettben található variációs tétel, jól mutatva e műfaj népszerűségét a vizsgált évtizedekben.

Stílusukat tekintve döntően késő-klasszikus műveket találunk a gyűjteményben, ez keletkezési éveik ismeretében nem meglepő. Ritka esetben látunk áthajlást a romantikába, itt első sorban Dressler 1812-ben kiadott op.10-es kvartettjét lehet említeni, vagy Krommer 1811-re datált két kéziratos művét, melyekről a későbbiekben lesz szó részletesebben.

Külön tanulmányt is megérne Reicha még bécsi évei alatt keletkezett, 1001-es jelzetű fuvolanégyese, melyet a zenetudomány egyáltalán nem ismer, hiányzik a műjegyzékekből és más szakirodalomból, ugyanakkor jóval az op.98-as kvartettek előtt íródott, és már jól mutatja Reicha különleges elkötelezettségét a fúgák, és általában az ellenpontos szerkesztés iránt, amely később a párizsi Conservatoire katedrájára segítette^[25].

A szóban forgó 39 kötetnyi fuvolás kvartett zene javarészt nyomtatott kotta, hét kivétellel, melyek közül hat kéziratos másolat, egy pedig (Roser variációi) Fehérváron készült autográf.

A nyomtatványok közül 10 a bécsi Artaria kiadványa, 7 más bécsi kiadóknál készült, 7-et az Offenbach-i André, 5-öt az augsburgi Gombart adott ki, 1-1 készült Lipcsében illetve Mannheimben, és csak egy kötet Pleyel saját párizsi kiadása. Azaz a 32-ből egyetlen egy való német nyelvterületen kívülről, tehát ezen a téren is igen erős az osztrák-német túlsúly.

Végh Ignác együttese

Az *Allgemeine Musikalische Zeitung* 1810. március 10-i, a magyar zene mindenféle aspektusával foglalkozó kilenchesásos (369-377) cikkében^[2] meglehetősen hosszan, több mint fél hasábon ír Végh Ignác Vereben fenntartott színházáról, az ott foglalkoztatott zenészekről, ami sejtetni enged a korabeli zenei életben Végh Ignác kitüntetett státuszát:

Dies ist der Stand des deutschen Theaters. Es pflegen sich aber auch öfters adeliche Gesellschaften als Schauspiel - Dilettanten im Ofner Schauspielhause zu produciren; ferner giebt es hier und da Haustheater — besonders verdient Hr. Ignatz v. Végh, ein reich begüterter Edelmann im Stuhlweissenburger Comitate, ausgezeichnet zu werden. Dieser geehrte, gastfreye Mann hat ein eigenes, niedliches Haustheater in Vereb, seinem Edelsitz, errichtet, worauf seine Söhne und andere Dilettanten Opern aufführen, womit er denn seine ihn besuchenden Freunde und andere Fremde, die er jederzeit gastfreundlich bewirthet, sehr angenehm unterhält. Er hat sein eigenes Orchester- Personale, worunter Hr. Franz als erster Violinist, beyde Hrn. Nisse als Waldhornisten, und Hr. Pfeifer als Flötist, wie auch Hr. Wenzel, mit Recht Virtuosen genannt werden können. Hr. Roser, der Capellmeister, ist ein braver Organist und Compositeur; die auf diesem Theater aufgeführten Opern sind meistens von seiner Composition. Hr. v. Vegh selbst ist Virtuos auf der Flute d'Amour, und Kenner der Tonkunst. Ausser der Zeit des Theaters werden bey ihm auch musikalische Academien veranstaltet. — In Ofen und Pest existiren, so

[...] Ez a német színház helyzete. Azonban gyakran szoktak nemesi társaságok is műkedvelő színjátszókként a budai színházban előadni; vannak továbbá itt-ott ún. házi színházak – különösen Ignatz von Végh úr, egy Székesfehérvár megyei vagyonos nemes úr érdemli meg, hogy kitűnjön közülük. Ennek a tiszteletreméltó, vendégszerető úrnak van egy saját, bájos házi színháza Vereben, a nemesi székhelyén, ahol a fiai és más műkedvelők operákat adnak elő, s ezekkel az odalátogató barátait, akiket mindig is nagy vendégszeretettel fogad be, kellemesen elszórakoztatja. Megvan a saját zenekari személyzete, többek között Franz úr mint első hegedűs, a két Nisle úr mint vadászkürtösök, Pfeifer úr mint fuvolista, valamint Wenzel úr, akik mind joggal nevezhetők virtuózoknak. Roser úr, a karnagy derék orgonista és zeneszerző, s azok a darabok, amelyeket itt adnak elő, többnyire az ő szerzeményei. Végh úr maga is virtuóz a Flute d'Amouron, emellett a zeneművészet nagy ismerője. A színházi évadon kívül zenei akadémiákat (azaz koncerteket) rendez. [...]

A cikk ugyan felsorol néhány zenészt, a teljes együttes feltérképezése azonban a családi levéltár megsemmisülése^[4] miatt nehéz feladat.

Fusz János (1777-1819) valamikor az 1801-et megelőző néhány évben volt Végh Ignác gyermekeinek zenetanára Vereben. Nem tudjuk, Fusz játszott-e olyan szinten vonós hangszereken, hogy a kvartettezésben részt vehetett volna, ám még ha ottléte során így is lett volna, a Végh Ignácnak ajánlott művek keletkezésekor ő már nem tartózkodott Vereben^[23].

További forrásként a székesfehérvári archívumokhoz fordulhatunk, ahol említés szintjén találunk a város illetve a székesegyház néhány zenészerő a Végh családdal kapcsolatos adatokat.

Székesfehérvár városa és a püspöki káptalan közösen tartották fenn a zenei együttest és a német illetve magyar tanítói kart. 1817-es állapot szerint a káptalantól kapta fizetését a

karnagy, az orgonista, a 3 énekes és 2 hegedűs, a város pedig a bőgőst, a fuvolást, a 2 klarinétost, a 2 kürtöst és a trombitást fizette^[26].

Fusz nyomdokaiba lépett Hanner (Hahner) Makár (1777k-1828) 1802-1804-ig házi zenetanárként^[4]. Róla a Székesfehérvár zenei életében betöltött fontos szerepe (a zongora és orgona mellett a székesfehérvári együttes második, majd első hegedűse, valamint 1813-tól karnagya is volt) mellett tudjuk, hogy a Végh-családnál is dolgozott, és mivel hegedűn is játszott, így elképzelhető, hogy a fuvolanégyesek előadásában is részt vett.

Hübel (Hiebl) Alajos 1808-as, városi tanácshoz szóló beadványában említi, hogy jól hegedül, és 2 éven át Végh Ignác zenésze volt Vereben (~1805-1806)^[4]. Feltételezhető, hogy a kapcsolat megmaradt, elvben tehát ő is közreműködhetett a kvartettek előadásánál.

A székesfehérvári együttes első hegedűse volt továbbá Rozovics Ferenc^[4], és bár nincs konkrét említés verebi kötődésről, de elképzelhetetlen, hogy Végh Ignáccal ne ismerték volna egymást, így a zenei kapcsolat is lehetséges.

A székesfehérvári hangszer-leltárakban brácsa és cselló is felbukkan (pl. Stadelmann brácsa 1777-ben^[28]), így sejthető, hogy voltak brácsázni és csellózni tudó zenészek is a városban. Ez annál is valószínűbb, mivel a székesegyház kottatára nagy számban tartalmaz zenekari műveket^[4].

Nem találtunk a fenti cikkben említett fuvolista Pfeifferről közelebbi adatot. Mátray-Rothkrepf Gábor említ pár évvel későbbi értekezésében egy Pfeiffer nevű flautistát Pesten^[19], aki azonos lehet vele. Kiséte és szerepe a verebi együttesben egyelőre nem tisztázott.

Említhető továbbá a Székesfehérvárott állomásozó Hessen-Homlung ezred katonazenekara, amelynek zenészei a nagyobb városi produkciókban is közreműködtek^[28], így a verebi kapcsolat sem zárható ki.

Ezeket a találgatásokat túl szinte biztosan állítható, hogy a szóban forgó fuvolanégyesek előadásában az egyik főszerep az *Allgemeine Musikalische Zeitung* cikkében is kiemelt Stefan Franz-nak jutott, aki a verebi együttes vezetőjeként, első hegedűseként 1807-től 6 éven át volt Végh Ignác alkalmazásában^[24] (ld. lejjebb).

A cikkben felsorolt többi zenész: Johann Martin Friedrich Nisle (1780-1861k) és Christian David Nisle (1772-1839k) – vadász kürtösök; „Wenzel úr” valószínűleg Frank Vencel (1745-1830), a székesfehérvári zenészek karnagya, orgonista^[28]; valamint Franz de Paula Roser (1779-1830), Végh Ignác házi színházának zeneszerzője. Ők azonban a fuvolanégyesek szempontjából nem jelentenek támpontot.

Ha konkrét névsort nem is tudunk társítani a Végh Ignácnak dedikált fuvolás kvartettek verebi előadásához, a magas színvonalra garanciát jelent mind Végh Ignác, aki korabeli elismertsége és a neki szánt művek technikai-művészi szintje miatt kiemelkedő fuvolajátékos lehetett, mind Stefan Franz, aki a fajsúlyosabb többteteles darabok 1810-1812-es keletkezésekor már Bécsben és Pesten koncertező, kitűnő hegedűs volt. Valószínűsíthető, hogy a brácsa és cselló szólamokhoz is méltó partnereket választottak, akik jó eséllyel Végh Ignác saját együttesének is tagjai lehettek.

Milyen fuvolán játszhatók ezek a fuvolanégyesek?

A vizsgált 1780-1812 közti periódus közepébe választva könnyen eshet a választás egy 8-billentyűs klasszikus fuvolára, például a Tromlitz 1800-ban kiadott fuvolaiskolájában^[27] tárgyalt típusra. Valóban, a Végh-gyűjteményben meg is található Johann George Tromlitz (1725-1805) lipcsei fuvolista *Ueber die Flöten mit mehrern Klappen* (A több-billentyűs fuvoláról) című műve.

A mintegy 30 év zenéje azonban nem ennyire homogén. Hangszerek tekintetében egy átmenet figyelhető meg a korai klasszikában használt, jellemzően egybillentyűs modellektől a 4-6-8 billentyűvel ellátott, de még mindig a klasszikus hangideál szerinti fuvolákon át a Stephan Koch (1772-1828) által Bécsben készített kora romantikus hangszerek irányába. Hangolásukra nézve a kezdetben inkább ~430 Hz-ről a Végh Ignác halála körüli évekre a mai 440 Hz-et is meghaladó magasságra emelkedett az A'.^[13]

Végh Ignácnak tanulóéveiben (valamikor 1770-1780 között) kellett legyen egybillentyűs fuvolája. Hogy megtartotta-e, játszott-e később is rajta, nem tudhatjuk, mindenesetre néhány, technikailag vagy akár zeneileg egyszerűbb fuvolanégyes szinte kívánja az egyszerűbb hangszert. Ellenkező véletként Dressler vagy Franz kvartettjei jobban szólnak kora romantikus fuvolán. Befolyásolhatja a hangszerválasztást ezen daraboknál az is, hogy 1459/I. és 1459/II. jelzettel két hajtogatott, kéziratos lap is megtalálható a könyvtári anyagban Raphael Dressler egy-egy fogástáblázatával*, és az ezeken ábrázolt fuvolán hét, bécsi stílusban készült billentyű látható. Bár ezt a hangszert pontosan nem sikerült azonosítani, lehet akár Koch egy korai, még 1810 előtti C-lábas modellje, hiszen Dressler az *Allgemeine Musikalische Zeitung* egy 1819-es cikke^[14] alapján együttműködött Koch-hal a mély regiszter fejlesztésében. Élete késői szakaszában Végh Ignác is rendelkezhetett a cikkben említettek közül az egyvonalas C-nél mélyebb hangterjedelmű fuvolával, hiszen egy Csermák Antal által Vereben írott darab** a benne szereplő kis H és B hangok miatt egyértelműen ilyen hangszert alkalmaz.

A Végh Ignácnak dedikált kvartettekhez – modelttől függetlenül – több-billentyűs, C-lábas (6-8 billentyűs) fuvola szükséges. A hangolásra nézve, a ma klasszikus zenéhez standardizált ~430 Hz-es A' 1810 körül már inkább a 435-440 Hz-es tartományban mozgott^[13]. Emiatt modern hangszerekkel is előadhatók ezek a darabok, de mindenképp érdemes a historikus hangszerek lágyabb hangzását figyelembe venni.

**Tonleuter – aller möglichen dur und moll Triller für die umgekehrte Flöte verfasst von Raphael Dressler* (azaz Hangskála – minden lehetséges dúr és moll trilla a megfordított fuvolára – írta Raphael Dressler), illetve *Tonleuter um auf der Flöte den Tsakány nachzuahmen von Raphael Dressler* (azaz Hangskála a csákány [mint hangszer] utánzására a fuvolán, Raphael Dresslertől). Mindkettő kuriózum, több példányról vagy hasonló tartalmú fogástáblázatról nincs tudomásunk, ilyeneket a szakirodalom nem említ, ezért feltételezhető, hogy ezek közvetlenül Dresslertől kerültek Végh Ignáchoz. Kettejük szoros szakmai vagy éppenséggel informális kapcsolatára utalhatnak ezek az unikális skálák, hiszen kinek jutna eszébe egy megfordított, a láb felé eső egyik lyukon megszólaltatott fuvolával 'bolondozni', ha nem a rendes zenei-előadói dolgokban egyetértő, egymást elismerő és megértő 'kollégák'-nak.

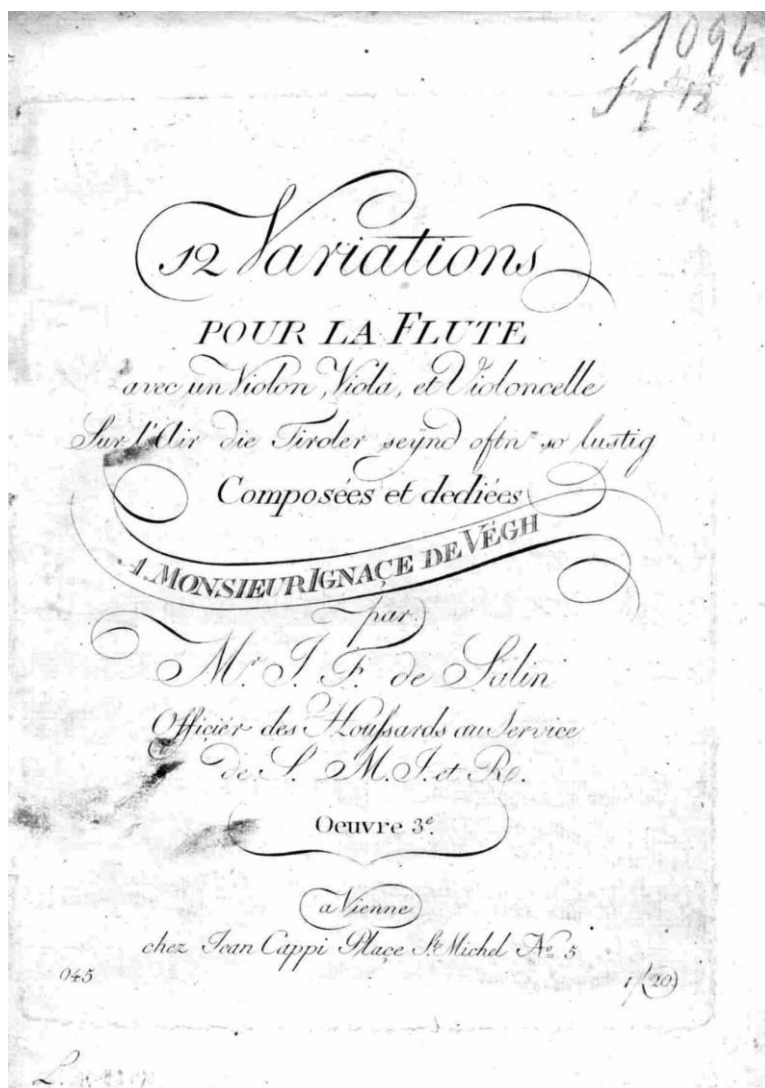
**Az Országos Széchényi Könyvtár Ms.mus.1380 jelzettel őrzi a bevezetőben említett Verebi Végh János által 1872-ben a Nemzeti Zenedének ajándékozott kéziratot, Csermák Antal fuvolára, hegedűre és csellóra komponált négytétéles trióját. Köszönjük Flach Antalnak, hogy figyelmünkbe ajánlotta a művet.

Verebi Végh Ignácnak ajánlott fuvolás kvartettek

Időrendben elsőként két variációsorozatot kell sorra venni, melyek keletkezésüket tekintve éveikkel megelőzik a többi darabot:

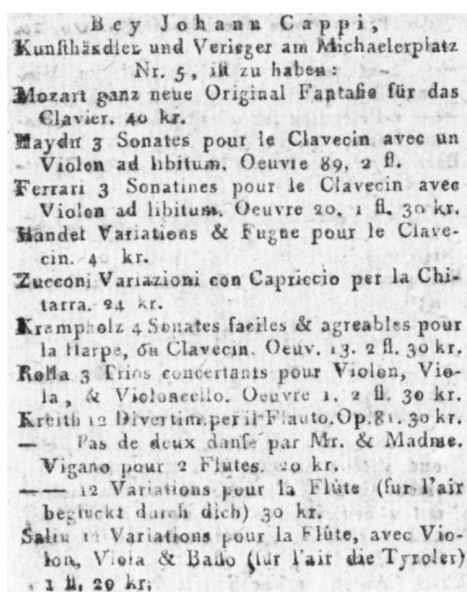
1. Salin variációi

12 Variations
pour la Flute
avec un Violon, Viola, et Violoncelle
Sur l'Air die Tiroler seynd oftn so lustig
Composées et dédiées
a Monsieur Ignace de Végh
par
Mr. J. F. de Salin
Officier des Houssards au Service de l. M. I. et R.
Oeuvre 3e.
a Vienne
chez Jean Cappi Place S.te Michel No 5
945 1f20



A Como környékéről származó Giovanni Cappi (1765-1815) rokoni és üzletársi kapcsolatban állt a Bécsben tevékenykedő Artaria testvérekkel, majd az Artaria kiadóból kiválva alapított saját zeneműkiadót 1802 januárjában, a címlapon is látható Michaelerplatz 5. szám alatt. Kiadványait is az Artaria által használt nyomólemez-számozást folytatva kezdte számozni, 873-tól indulva. A Weinmann-féle kiadói műjegyzék az első időszakban helyenként hiányos, így a 945-ös nyomólemez számot sem tartalmazza^[29].

Azonban a *Wiener Zeitung* 1802. augusztus 18-i számában Cappi reklámozza kiadványait^[32], így Salin darabjának keletkezése legkésőbb 1802-re datálható, de kiadásának éve mindenképp 1802:



A Wiener Zeitung 1802. aug. 18-i számának hirdetése

Ki lehet a szerző, a címlapon divatosan franciásított nevű J. F. de Salin? Néhány 19. század eleji katalógusban (pl. Ersch, J. S.: *Handbuch der Deutschen Literatur...* Lipcse, 1823) J. F. von Salin-ként szerepel, tehát gyakorlatilag bármilyen nemzetiségű lehetett. Nyomtatásban megjelent műveinek címlapjai alapján huszártiszt Ócsászári és királyi felsége szolgálatában, tehát lehet katonazenész, esetleg tehetséges katonatiszt, aki amatőr zenészként megengedhette magának mintegy 10 opusz kiadását néhány év alatt. Sajnos 1805 után megszakad a kiadványok sora, és ezzel minden információ is Salinról, ami azt sejteti, hogy esetleg a napóleoni háborúk áldozata lett, vagy talán csak a harcok folytán le kellett mondania a további zenei karrieréről.

Maga a darab a *Der Tyroler Wastel* című daljátékból vett *Die Tiroler seynd oft so lustig* című dalra írt variáció-sorozat. A daljáték bemutatója Bécsben volt 1796-ban, zenéjét Jakob Haibel (1762-1826) írta, a librettó Emanuel Schikaneder (1751-1812) műve. Salin feldolgozása tehát legkorábban 1796-97-ben készülhetett.

Szokásos eljárás volt, hogy egy már létező művet a kiadáskor lássanak el dedikálással, ezt esetleg maga a kiadó is megtette a szerzőt megkerülve^[35]. Közvetlen bizonyítékunk emiatt

nincs arról, hogy Végh Ignác kapcsolatban lett volna Salinnal. Az is szokás volt, ha a szerző ajánlhatta művét egy pártfogónak, akkor az ajánlás címzettje egy meghatározott ideig még kiadás előtt, kéziratként kizárólagos jogot formálhatott a darabra, a szerző csak pl. egy év elteltével jelentethette meg nyilvánosan^[35]. Ez esetleg magyarázhatná a daljáték bemutatója és a variációk kiadása közt eltelt hosszabb időt, de konkrét tényeket sajnos nem ismerünk.

Zeneileg a darab szerény értékeket hordoz, a többnyire akkordfelbontásokat felvonultató, többé-kevésbé virtuóz variációk között egy érdekesebb akad, a 10. számú, szokatlan ritmikájú variáció:

Variazio 10.
Andante

The musical score for Variazio 10 is written for four instruments: Flute, Violin, Viola, and Violoncello. The tempo is marked 'Andante' and the key signature has two sharps (D major). The time signature is 3/4. The Flute part begins with a melodic line marked 'mf'. The Violin and Viola parts enter with a rhythmic pattern marked 'p'. The Violoncello part has a more complex rhythmic pattern marked 'mf'.

A darab könyvtári jelzete 1094, korábbi jelzete S I 12, míg a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet, mely nehezen olvasható: L8 N.272.

Egy további példány ismert a RISM jegyzékből (ID: 991003893) a münsteri *Universitäts- und Landesbibliothek*-ben (korábban *Fürst zu Bentheimsche Musikaliensammlung Burgsteinfurt S-AI 50-es* jelzettel).

2. Roser variációi

6

Variations nell Opera "Die beyden Füchse"

pour

Flute, Violon, Viole et Violoncello

Composées et Dediées

à

Monsieur Ignace de Vegh

Assesseur des plusieurs Comitats

par

François Roser.



A kézirat (feltehetőleg autográf) datálása a fuvolaszólam címlapjának alján látható, így ezzel kapcsolatban nem ütközünk problémába:

Weissenbourg in Janner 1805.



Az 1800-as évek második felében, Constantin von Wurzbach által összeállított *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* (Az Osztrák Császárság életrajzi szótára)^[33] 1806-ot jelöli meg Roser verebi alkalmazása első éveként, így ezt a darabot egy korábbi, 1805-ben Fehérvárra tett látogatásakor írhatta, talán éppen Végh Ignác felkérésére. Ez annál is valószínűbb, hiszen európai utazásai után 1804-től már Pesten is dolgozott.

Roser egész más kaliberű szerző, mint a fuvalás Salin, erről legékesebben az említett lexikon szócikke tanúskodik:

„Roser von Reiter, Franz de Paula zeneszerző, a felső-ausztriai Naarnban született 1779. augusztus 17-én, elhunyt Pesten, 1830. augusztus 12-én. Apja, Johann Georg Roser (1740-1797) karnagy, kiváló orgonista, kontrapunktista a linzi dómban. Különösen ismertté vált egy zongora feltalálásával, amelyet *l'harmonie parfaite*-nak nevezett el, és amelyre Mozart egyik linzi tartózkodása alatt Roser házában egy rondót írt. A legidősebb fiú, Franz de Paula apjától kapta az első énekes, hangszeres és basso continuo leckéit. 1789-ben Bécsbe küldte, hogy Mozart irányításával folytassa zenei tanulmányait, miközben a latin gimnáziumba járt. Mozart gyakori utazásai, majd betegsége azonban megakadályozta e terv megvalósulását, és Roser csak harmincegynéhány leckét kapott Mozarttól. Ezután Kremsmünsterben folytatta tanulmányait a tehetséges kontrapunktista Georg Pasterwitz atyánál. 1795-ben visszatért Bécsbe, ahol Albrechtsberger irányítása alatt kapta meg véglegesen felsőfokú képzését. 1796-ban Roser novíciusként belépett a wilheringi ciszterci kolostorba, és a Rivardus szerzetesi nevet kapta, de nem maradt ott sokáig, mert egyházi státuszát katonaira cserélte. A kolostorban való tartózkodása alatt két, általa komponált négyszólamú kórusra és orgonára írt misét mutatnak be, amelyek az akkoriban a kolostorban tartózkodó Michael Haydn tetszését is elnyerték. A katonai pálya sem felelt meg Rosernek, így Freyburg in Breisgau-ban vállalt karnagyi állást, mely minőségében Haselmayer rendező operatársulatával Párizsba ment, ahová az akkori konzul, Bonaparte hívta. Párizsi tartózkodása azonban rövid életű volt, mert a társulat néhány hét után feloszlott. Roser 1801-ben zeneigazgató lett a linzi színháznál, és ugyanebben az évben meg is nősült. A következő évben egykori énekmestere, Antonio Fabiani hívására Veronába ment, ahol Fabiani operatársulatánál zeneigazgatói állást töltött be, de a háborús események miatt hamarosan megszakadt a tevékenysége. Ezután énekesi megbízásokat vállalt, például 1803-ban tenorként a klagenfurti színházban, 1804-ben pedig a pesti színházban. 1806-ban azonban elhagyta a színpadot, és elfogadta Ignaz von Vegh magyar földbirtokos jelentkezését, aki a Stuhlweißenburg (Székesfehérvár) megyei Vereben lévő birtokán saját zenekart tartott fenn, és zeneszerzőként csatlakozott a zenekarhoz. Roser öt évig dolgozott ott, 1811-ben újra zeneigazgató lett Linzben, 1812-ben viszont már a bécsi Josephstadtban, az újonnan épült színházban. Ezt az állást 1819-ig töltötte be, amikor is a Kärntnerthor melletti császári és királyi udvari színházban alkalmazták segédkarmesterként. Ez idő alatt megalapította az első kottakölcsönző és másoló irodát, amely zenei antikváriummal fejlődött. Roser 1820-ban már a Theater an der Wien zeneigazgatója. 1824-ben egész családjával Pestre költözött, ahol felesége meghalt. Pesten a helyi színház zeneigazgatója volt, legidősebb lánya, Magdalena is ide szerződött énekesnőnek. Amikor 1826-ban és 1827-ben lánya előbb a Theater an der Wien, majd a Kärntnerthor színházaknál vendégszerepelt, Roser is elkísérte, és onnantól magánemberként Bécsben élt 1830-ban bekövetkezett haláláig.

Roser rendkívül szorgalmas zeneszerző volt, kezdetben főleg egyházi és kamarazenét írt, később tánc- és színpadi zenét, ezen belül operákat, operetteket, singspieleket, melodramákat, intermezzókat, betéteket, és egyes drámai művek zenei kíséretét.”

Roser ismert műveinek listája valóban tekintélyes, a verebi színház számára is számos daljátékot komponált. Végh Ignác zenei életben betöltött szerepét jól mutatja, hogy egy ilyen elismert, de nyughatatlan életű zeneszerzőt öt éven át tudott alkalmazni.

Roser kvalitásainak megfelelően a Végh Ignácnak írt variáció-sorozat zeneileg sokkal értékesebb, mint Salin műve. Maga a téma Étienne Nicolas Méhul (1763-1817) vígoperájából való, az 1802-ben Párizsban bemutatott darab eredeti francia címe *'Une folie'* volt. A német nyelvű librettó *Die beyden Füchse* címmel Joseph von Seyfried (1780-1849) munkája, bécsi bemutatója 1804-ben volt.

Bár a variáció-sorozat főszereplője egyértelműen a fuvola, a többi hangszer is szólószerephez jut: a brácsa rögtön a téma bemutatása utáni 1. variációban, mely a fuvalának tacet, a hegedű kettősfogásban játssza a témát, miközben a cselló kísér, ezután a hegedű a 3., a cselló pedig a 6., utolsó variációban szólózhathat. A fuvola a téma mellett a 2., 4. és 5. variációkat kapta, szerencsére minden variáció után rövid vonós refrén engedi lélegzethez jutni a szólistát. Technikai oldalról Roser a fuvola hangterjedelmi és technikai lehetőségeit maximálisan kihasználja, mind a virtuóz skálamenetekben és hármashangzat figurációkban, mind a nagy hangközugásokban, valamint ezek kombinációjával is.



Az 5. variáció virtuóz passzázs

A darab könyvtári jelzete 1043, korábbi jelzete R V 4, míg a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet: L12 N.465. További másolatok nem ismeretesek, tehát unikális példányról beszélhetünk.

A következőkben a többtétéles, klasszikus formájú kvartetteket vesszük sorra.

3. Fusz János: G-dúr fuvolanégyes op.5

Quatuor
pour la
Flute, Violon, Alte
et
Violoncello
composé et dédié
A Monsieur
Ignace de Végh
Seigneur de Vereb
par
Jean Fuss.
Oeuv. 5.
Vienne

Au Magasin de l'imprimerie chimique I.R.pr.sur le Graben Nr.612

N.1605

Pr



Az 1803-ban bejegyzett Chemische Druckerey 1605-os nyomólemez számú kiadványát a kiadó 1812-es katalógusa említi először^[31], de egyéb datálási szempontok miatt maga a kiadás minden valószínűség szerint 1811-ben megtörtént.

A darab könyvtári jelzete 367, míg a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet: L21 N.850.

A székesfehérvárin kívül még egy példány ismert a University of Rochester (USA) Sibley Music Library-ben: <http://hdl.handle.net/1802/35123>

Fusz János (Tolna, 1777. dec. 16. – Buda, 1819. márc. 9.) életművének egy része pont a verebi kastély II. világháborús pusztulásakor veszett oda^[23], ám életrajza^[15] és műveinek jegyzéke^[16] legjobb barátjának, Krüchten Józsefnek Fusz halála után a *Tudományos Gyűjtemény* című folyóiratban megjelentetett életrajza és műjegyzéke nyomán szerencsére rendelkezésünkre áll.



Fiatal éveiről és verebi alkalmazásáról Krüchten az alábbiakat írja:

„Fusz János Evangelista Hang-Szerző és Musika Oktató

Tolna mezővárosban hasonló nevű Vármegyében 1777-dikben született. Mint éneklő Gyermekek Baján nyerte az első Musikai letzkéket, 's már ekkor előkelhető tehetségét és különös szeretetét nyilatkoztatta ki a' Hangászsághoz. Ifjú korában Oskolai Tanítóságra és az evvel együtt járó Templomi Musikára szánta magát Tolna Vármegyében; többféle Musikai Eszközök gyakoroltatásokkal megismerkedett; ezekkel foglalatoskodott, 's így egyszer'smind kielégíteni készült azon keblét nyughatatlanító hatalmas ösztönt, hogy ön maga eredeti darabok által, mellyeket már ekkor írni próbálgatott, Hang-Szerző lehetne. [...] Esmérettségbe jövén nem sokára különböző Musikai Eszközök mellett tapasztaltatott pontos Végrehajtása, a' Tolna Vármegyében lakó Musika Kedvelők gyakran meghívták az ifjú Művészt holmi Musikai Előadásokra. Ez által mindenféle legújabb, 's legtekeletesebb Musikai Szerzeményekkel és Darabokkal megismerkedett. Későbbben Verebre, Fehérvármegyei faluba, hivatott, hogy itt egy híres Musika Kedvelőnek Úrfiait tanítaná. E' Musika szerető és gyakorló Férfiúnak Házi Játék-Színe többféle nagyobb és kisebb hang-szerzésekre nyújtott Fúsnak alkalmat, mellyekben olly eredetiség és hibátlanság volt, a' millyent a' Szerző Mesterség fenekesebb esmérete nélkül még ekkor a' Kezdő Művésztől várni nem lehetett volna. Ugyan e' Házi Játék-Színnek nehezebb Előadásai, és a' helybéli Templomban elő adatott egyházi Musika Darabok korán reá szoktatták az Ifjú Hangászt a' fáradságos Bétanulásra és egy Musikai Kar tudós igazgatására. [...] ”^[15]

A továbbiakban Pozsony és Bécs voltak élete fő színhelyei, utóbbiban alkalmat talált Albrechtsbergernél is továbbképeznie magát. Sajnos az opera világában nem tudott igazán érvényesülni, így többízben volt kénytelen visszatérni a tanításhoz. Bár műveinek kiadása, illetve az *Allgemeine Musikalische Zeitung*-ban leközölt írásai is némi jövedelmet jelentettek,

össességében mégsem mondhatjuk sikeresnek a karrierjét, amely hosszas betegség után, 41 évesen Budán ért véget^[23].

Fennmaradt kamaradarabjainak két legértékesebbje a verebi gyűjteményben fellelt op.5-ös, Verebi Végh Ignácnak dedikált fuvolás kvartett, valamint az op.36-os zongora-hegedű-cselló szonáta^[23].

Az op.5-ös fuvolanégyes szerzői kézirata nem ismert, de érettebb stílusa miatt az 1811-es kiadás előtt nem sokkal íródhatott, tehát nem Fusz verebi évei alatt, hiszen 1801-től már Pozsonyban tevékenykedett. Ez arra utal, hogy verebi megbízatása után, már neves komponistaként is jó kapcsolatban maradt Végh Ignáccal.

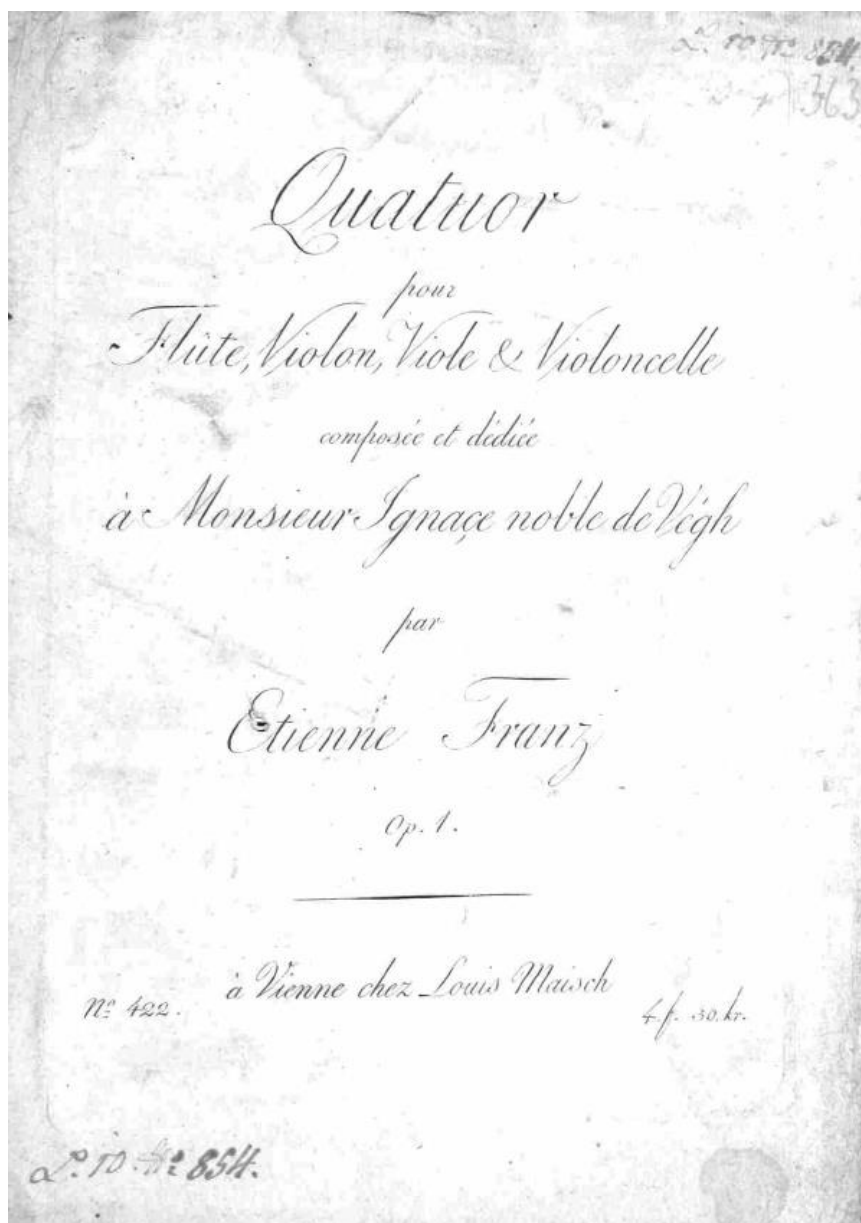
Feltűnő az egyezés a többi dedikált kvartett keletkezési idejét tekintve, az előzőekben tárgyalt variációsorozatok nem ideértve. Ugyanis mindegyik darab, azaz Fusz, Dressler, Franz és Krommer művei is 1810-1812-re datálhatók, a fuvolairodalomban ezzel egy páratlan kis mikrokozmoszt alkotva, és betekintést engedve egy elismert 'Kenner und Liebhaber' előadóművész nemesember, egyben mecénás zenei műhelyébe.

Formáját tekintve Fusz darabja Mozart K.298-as A-dúr fuvolanégyeséhez hasonlítható, amely 1808-ban jelent meg először nyomtatásban, így akár tényleges mintaként is szolgálhatott Fusz számára. Az első tétel mindkettőben variációs, de Mozart téma plusz négy variációjával szemben Fusz a téma után három variációt és egy kódát ír. Az Andante téma egyszerű dallamú, palotás karakterét a páros ütemek magyaros, bokázós zárlatai adják. A 2. tétel mindkét műben menüett pattogós nyújtott ritmusokkal, de Fusz jobban kiélezi az erősen ritmikus moll főrészt és a népies hangvételt a dúr Trió viszonyát. Mozart parodikus zárótételével szemben Fuszé heves, kromatikus megoldásokkal tarkított komoly bravúrszám.

Bár fuvolatechnikailag a kvartett egyetlen tétele sem nehéz, a III. Finale tétel nagyon kevés szünete, és szinte végig állandó erős dinamikája próbára teszi az állóképességet a fuvolás részéről, pláne három vonóshangszer mellett. Emellett a sokszor többütemes, folyamatos triola mozgások miatt az előadónak lehetőséget kell találnia a levegővételek beiktatására, akárcsak egyes Bach művek esetén, ahol a szerző mintha figyelembe sem vette volna, hogy fúvós hangszerre komponál. A darab mindazonáltal igen hatásos, Fusz legjobb kamaradarabjainak egyike.

4. Stefan Franz: C-dúr fuvolanégyses op.1

Quatuor
pour
Flûte, Violon, Viole & Violoncelle
composée et dédiée
à Monsieur Ignace noble de Végh
par
Etienne Franz
Op. 1.
à Vienne chez Louis Maisch
No. 422. 4.f. 30.kr.



A nürnbergi Ludwig Maisch (1776-1816) 1796-tól dolgozott különböző bécsi kiadóknál, zeneműkereskedőknél, önálló vállalkozásra 1808-ban nyert engedélyt. A 422-es nyomólemezszámmal ellátott kotta hirdetése a Weinmann-katalógus^[30] alapján először a *Wiener Zeitung* 1812.10.29-i számában található meg, azonban a 410-430 nyomólemez számokhoz tartozó műveket Maisch már 1810. novemberében hirdeti, így lehetséges, hogy bár a nyomtatvány ekkorra már készen volt, de a tényleges publikálást a dedikáció miatti türelmi idő késleltette. Arra is van esély, hogy kiadáskor nem, csak később hirdette a kiadó valamilyen ok miatt.

Franz op.1-es fuvolanégyese mindenesetre 1810-ben, vagy az ezt megelőző 1-2 évben íródhatott, azaz Franz verebi évei alatt. Mivel a Grove lexikon egyáltalán nem említi Stefan Franz-ot, és a szakirodalom is igen szűkszavú, idézem a Gustav Schilling által szerkesztett *Encyclopädie der gesammten musikalischen Wissenschaften* (A zenetudomány gyűjteményes enciklopédiája) szócikkét^[24], mely 1836-ban, tehát még Franz életében ezt írja róla:

Stephan Franz 1785-ben Bécsben született. Apjától (Karl Franz első kürtös Haydn zenekarában és bariton-játékos, később a pozsonyi Batthyány-zenekar tagja^[22]), aki egy jól képzett zenész volt, életének 6. évében kapta első hegedűleckéjét, később pedig, amikor szép szoprán hangja fejlődött, énekóráit is. Az apa, aki egyébként nem akart belőle zenészt csinálni, megpróbálta elhelyezni az udvari zenekarban, de ez nem sikerült. Ezért elfogadta a Josephstadt-i piarista kolostor akkori rektorának ajánlatát, aki a 9 éves fiút első diszkantistának alkalmazta, és a gyerek ugyanott human tudományokat is folytathatott. Mellette szép előrehaladást tanúsított a hegedülésben, ezért az apja megpróbálta az egyik legismertebb hegedűművészhez adni. Dominik Ruprecht kiváló zongoratanár közvetítésével Albrechtsbergernél vehetett generálbasszus és kompozíciós órákat, és zongorán is tanította. Joseph Haydn, aki az apját még Eszterházáról ismerte és kedvelte, megengedte a fiúnak, hogy néha ellátogasson hozzá, és olyankor komponálásra oktatta. Közben befejezte filozófiai tanulmányainak első évét, és nem túl gazdag apja félni kezdett, hogy nem tudja majd finanszírozni fia további, magasabb iskolai tanulmányait, mivel több, még felnevelésre váró gyermek gondja nyomta a vállát. Ezért barátai tanácsát megfogadva kereskedői pályára akarta irányítani a fiút, aki ezzel hamar önálló életet is kezdhett volna. Így a gyerek teljes buzgalommal belevetette magát a kettős könyvelés tanulmányozásába, államkincstártaiba, üzletistílus-tanba, és váltójogba, és már eléggé a tanulmányok vége felé járt, amikor egy gazdag nemes, akinél gyakran játszott kvartettet, azt az ajánlatot tette neki, hogy legyen zenemester a gyerekei mellett, és a kvartettje első hegedűse. Ez annál inkább hízelgett a fiúnak, mert elhozta a vágyott önállóságot, és ugyan az apa eleinte ellene volt, de utóbb engedett, és így 1803-ban a fiú letért a számára kijelölt pályáról, és elfogadta az állást, épp amikor 18 éves lett. 1806-ban Pozsonyba ment, ahol új állást kínáltak neki, de itt nem maradt sokáig, mert kevés ideje maradt a tanulásra. Ezért 1807-ben egy sokkal kedvezőbb ajánlatot fogadott el: zeneigazgató lett egy kis együttesnél, amely egy rendkívül művészszerető földesúr volt Fejér megyében – szerződése hat évre kötötte ide. Itt szorgalmasan komponált, és sokat gyakorolt a hegedűn is. Magyarországi tartózkodása idején Pozsonyban, Pesten és másutt is koncertezett, sőt az a megtiszteltetés is érte, hogy Cs. és Kir. Őfelsége, a koronaherceg előtt is játszhatott, és elnyerte tetszését. 1810-ben Bécsben feleségül vette az akkori Cs. és Kir. udvari

bútorraktár-felügyelő Gassner egyik lányát, s ennek révén később hegedűsi álláshoz jutott az udvari zenekarban. Szerződésének 6 éve alatt gyakran járt Bécsben, hogy új műveket és kiváló művészeket hallgasson, és bővítse ismereteit. Amikor pedig lejárt a szerződése, örökre visszatért a szülővárosába, ahol a Theater an der Wien-nél első hegedűsként alkalmazták. Az akkori Cs. és Kir. udvari zeneintendáns, von Kueffstein gróf és Salieri, Cs. és Kir. udvari zeneigazgató, aki többször hallotta játszani, beajánlották őfelségénél a császárnál, és így hamarosan az a szerencse érte, hogy személyesen is bemutatták a császárnak, aki kegyesen felajánlotta neki az első megüresedett udvari hegedűsi állást, amelyet 1816-ban el is vállalt, amikor épp egy rendkívül előnyös ajánlattal próbálták Oroszországba csábítani, majd rögtön ez után az a nagy megtiszteltetés érte, hogy Leopoldine főhercegnő esküvőjén játszhatott a legmagasabb udvari méltóságok előtt. Ebben és a következő években, 1820-ig nyilvános koncerteket adott, ahol nemcsak hegedűsként szerepelt, hanem egyre újabb és újabb szerzeményeit is bemutatta. Majd visszavonult a nyilvános szerepléstől, mert a tanulásnak szentelte magát, ez volt az oka annak is, hogy 1818-ban elhagyta a színházat. 1824-ben a Tonkünstler Sozietät, amelynek 1810 óta tagja volt, és már rengeteg szolgálatot tett nekik az elmúlt évek során, titkári állást ajánlott neki, és ugyanakkor az évente kétszer megrendezésre kerülő nagy koncert rendezését, amelynek bevételét az Alapítvány javára fordították. Így jutott ahhoz a lehetőséghez, hogy amikor 1828-ban megürült a Burgtheater igazgatói széke, Moritz von Dietrichstein gróf, az intézmény védnöke, aki gyakran látta őt vezényelni, és tudomást szerzett a művészeti ügyek területén folytatott körültekintő munkájáról, őt ajánlotta, és ő a legjobb ajánlásokkal meg is kapta ezt az állást. [...] Művei szép képzelőerőről, tiszta harmóniákról, melodikus hullámvásárról, nagy tisztaságról és hatásos hangszerhasználatról ismerszenek meg; ő maga erőteljes, stabil, nagy tapasztalatú zenész, de vezetői tulajdonságokkal is rendelkezik. Irányítása nyugodt és megfontolt, precíz és tüzes, tekintetével és vonójával biztosan vezeti a zenekart. ^[24]

Tehát az egyes újabbkori szakirodalmakban található adat, mely szerint Franz 1803-tól volt Vereben alkalmazásban, eszerint téves, valójában 1807-től 1812/13-ig (Vitek szerint 1808-tól 1814-ig^[28]). Érdemes megjegyezni, hogy későbbi karrierjét tulajdonképpen az tette lehetővé, hogy Végh Ignác mellett volt alkalma tanulni, gyakorolni, komponálni és országszerte koncertezni. Ez már nem az a fajta szolgálat, amely Haydn-t Eszterházához kötötte, hanem egy felvilágosult pártfogó és művész viszonya, amelyet az első opusz ajánlása csak megerősít.

Az op.1-es C-dúr fuvolanégyes négytétel: 1. Allegro con brio, 2. Larghetto, 3. Menuetto. Allegretto - Trio, 4. Allegro moderato.

Az első tétel kezdése alapján akár egy biedermeier szalonra számíthatnánk: rövidebb éneklő és humoros szakaszok után a fuvola hosszabb, triolás figurációkkal, változatos nyelvutészekkel és hangsúlyokkal ellátott virtuóz szerephez jut, majd visszatérnek az előző kamarazenei karakterek. Azonban hamarosan egy igényes, minden szereplőt foglalkoztató, extrém hangnemekig moduláló műve fejlődik a zene: a C-dúr tétel a középrészben hirtelen Desz-dúr-ra vált, tehát egy olyan hangnembe, amely nem volt akkoriban túl szokványos és a kor hangszerén egyszerűen előadható hangnem. A visszatérés a tétel első feléből a négy hangszer könnyedebb kamarazenélését, majd a virtuóz fuvolaszólós részt idézi fel.

A Larghetto tétel pár futamon kívül leginkább modulációs megoldásai miatt (F-dúr, Asz-dúr, Gesz-dúr/Fisz-dúr, A-dúr, D-dúr, F-dúr), intonációs szempontból jelent kihívást:

The image displays a musical score for measures 25 and 30. The staves are labeled Fl. (Flute), Vln. (Violin), Vla. (Viola), and Vc. (Violoncello). Measure 25 features a complex modulation with numerous accidentals across all parts. Measure 30 begins with a trill (tr) in the Violin part and a piano (p) dynamic marking in the Viola and Violoncello parts.

A Menuett és Trió könnyed és játékos, csakúgy mint a zárótétel, amelyben a pajkos és éneklő témák közé kétszer kever a szerző a fuvola számára nem túl hosszú, de virtuóz szólistikus tizenhatod meneteket.

2016-ban Székesfehérvárott tett látogatásunkkor két erősen sérült, mállófélben lévő példány volt található a könyvtárban, melyekről akkor fotókat készítettünk, ezek kombinálásával egy olvasható másolat volt összeállítható. Sajnos ezután a további állagromlás, majd a 2021-ben történt konzerválás az olvashatóságot negatívan érintette.

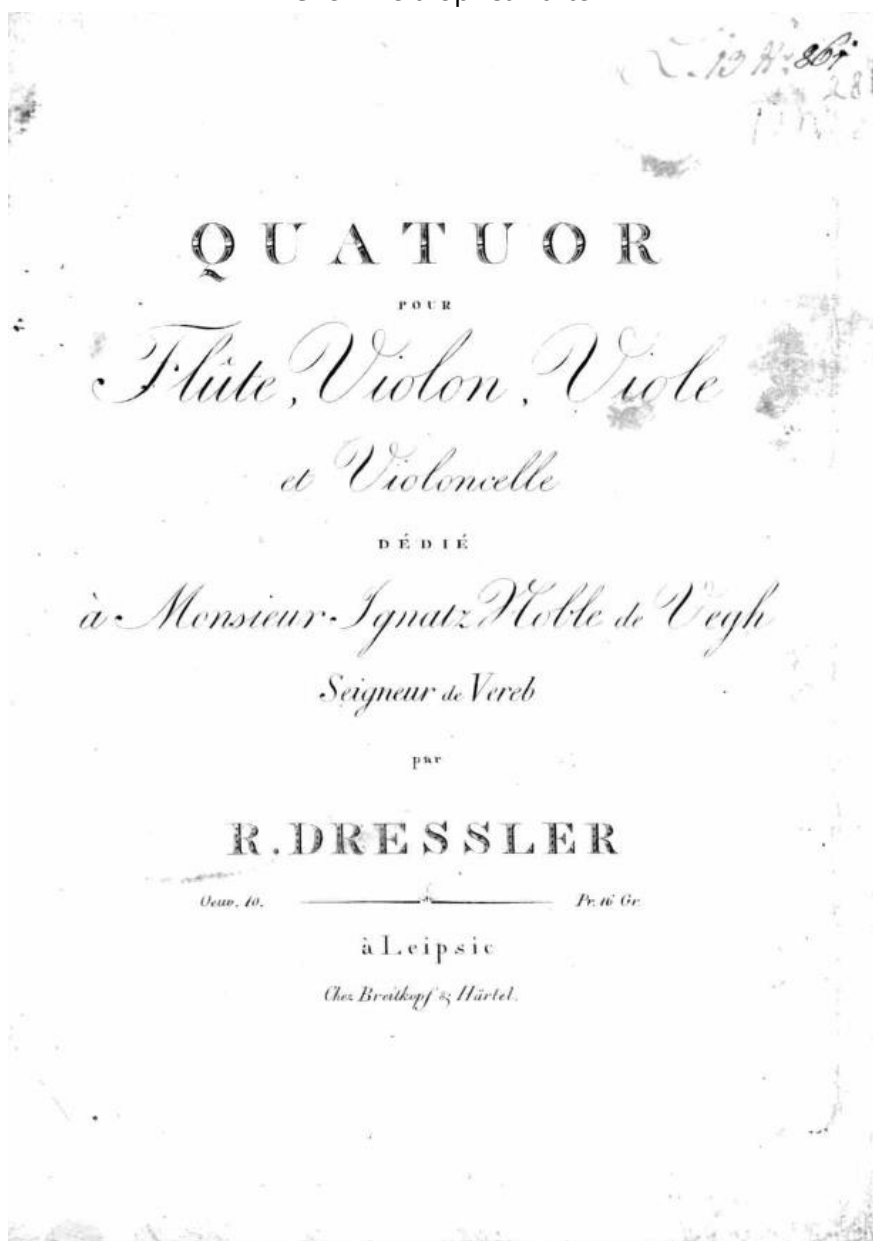
A darab könyvtári jelzete 363, míg a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet: L10 N.854.

Az 1970-ben kiadott Weinmann-katalógus még két példányt jelez, egyet a Heiligenkreuz-i apátsági könyvtárban VI e 1, egyet pedig a bécsi Gesellschaft der Musikfreunde archívumában XI 4693 jelzettel^[30], ezek azonban a jelenlegi online katalógusokban nem találhatók

Franz-nak nem ez az egyetlen fuvolanégyese. Az op.3-as (kiadva 1812-ben Bécsben, Maisch No. 485) F-dúr darab ajánlása éppen 'barátjának, Raphael Dresslernek' szól, aki szintén írt Végh Ignác számára fuvolanégyest. Az ismeretség nem meglepő, hiszen Dressler és Franz is a bécsi zenei élet tagjai legalább 1809-10-től.

5. Dressler: A-dúr fuvolanégyes op.10

Quatuor
pour
Flûte, Violon, Viole
et Violoncelle
dédié
à Monsieur Ignatz Noble de Vegh
Seigneur de Vereb
par
R. Dressler
Oeuv. 10. Pr. 16 Gr.
à Leipsic
Chez Breitkopf & Härtel



Az eredetileg Bernhard Christoph Breitkopf (1695-1777) által 1719-ben, Lipcsében alapított kiadó 1795-ben vette fel a Breitkopf & Härtel nevet, miután Gottfried Christoph Härtel (1763-1827) vette át a céget. Ő az egyik alapítója és kiadója a kor legjelentősebb zenei folyóiratának, az 1798-tól megjelenő *Allgemeine Musikalische Zeitung*-nak is^[34].

Az 1658-as nyomólemezzel számú kotta 1811-ben látott napvilágot Lipcsében, az *Allgemeine Musikalische Zeitung* melléklete^[11] 1811 októberében hirdeti először. Bécsben élő művészek műveit német városokban működő kiadóknál publikáltatni nem számított különlegesnek, a korabeli üzleti világ és az infrastruktúra ezt a helyzetet kezelni tudta, valójában erős konkurenciái voltak egymásnak a bécsi illetve a német kiadók. Jó példa erre Haydn vagy Beethoven bőségesen rendelkezésre álló levelezése a műveik eladásáról.

A Graz-ban született Raphael Dressler (1784-1835) első opusza 1808-ban jelent meg, szintén a Breitkopf & Härtel adta ki, és elsőként ugyancsak Lipcséből tudósít az *Allgemeine Musikalische Zeitung* is 1809. január 25-i számában Dressler koncertjéről^[1], tehát valamilyen ottani kötődése lehetett, de tanulmányairól, fiatal éveiről további információ nem áll rendelkezésre:



[Lipcsében, január] „19-én volt hallható a szokásos heti hangversenyek keretében Dressler úr, Gräz-i fuvolista, ugyanaz, akinek nemrégiben megjelent fuvola etűdjeit általános és jól megérdemelt siker fogadta. Mivel hiány van olyan fuvolaversenyekből, amelyek jelentősek, és itt mindeddig még nem játszották, ezért (Dressler) az első részben Rode szép e-moll hegedűversenyét adta elő, amit jól adaptált fuvolára; a másodikban viszont variációkat játszott saját szerzeményéből, amely egy takaros tiroli népdal feldolgozása. Az előbbi darab a hangszer és a szóló számára kevésbé volt előnyös, mint az utóbbi; így ez hangosabb sikert is aratott. És ezt nagy játéktudásával, változatos és kellemes előadásmódjával, tetszetősségével és a hangszernek tökéletesen megfelelő zeneművével valóban meg is érdemelte.”^[1]

Ugyanebben az évben telepedik le Bécsben, és lesz a Kärntnerthortheater első fuvolistája. 1817-től a hannoveri udvari zenekar első fuvolistája, 1820-ban pedig Angliába utazik, ahol 14 évet tölt, előadóként és tanárként is nagy sikereket elérve. 1835-ben családotul visszaköltözik a kontinensre, Mainz-i letelepedésük után azonban rövidesen meghal. Több mint száz fuvolaművet hagyott hátra^[5].

Dressler londoni tartózkodása alatt W.N. James a "német iskoláról" így ír *A Word or Two on the Flute* című könyvében:

„A német fuvolaművészek sajátos játékstílust képviselnek. A hangszín, amelyet produkálnak, az általuk alkalmazott fogások, valamint a finomságok és a technikai részletek iránti szeretetük nagyban különbözik a francia és az angol iskoláktól. Távol álljon tőlem, hogy vitassam a csodálat iránti igényüket, akár az előadásban, akár a zeneszerzésben, de úgy gondolom, hogy éppen e sajátosságok miatt az angol fuvolajátékosok nem úgy élvezik és értékelik őket, ahogyan azt kellene. Ez tízből kilenc esetben pusztá tudatlanságból vagy a stílusuk nem ismeréséből fakad, hiszen azok rajonganak értük a legjobban, akik a legjobban ismerik őket.”^[12]

Dressler több oktató jellegű könyvet is írt. A még bécsi évei alatt megjelentetett *Studien für die Flöte*^[6] után ilyen többek között a már Angliában kiadott *Flautist's Daily Companion*^[7], a *Twenty four Studies*^[8], valamint a *New and Complete Instructions for the Flute*^[9] és a *Useful Exercises*^[10]. Úgy tűnik, valóban hasznosak voltak: a *The Athenaeum* című folyóiratban megjelent dicsérő kritika megállapította, hogy *"összehasonlítva ezt a művet [...] más, ugyanezen a területen a legnépszerűbbekkel, [...] úgy tűnik számunkra, hogy sok mindent tartalmaz, ami rendkívül hasznossá teszi, [...] mivel magában foglalja mindazt, ami elengedhetetlen annak a művészetnek az elsajátításához, amelyet tanítani hivatott, a legmagasabb színvonalú tökéletességében."* James szerint *"helyet kell találnia minden amatőr és professzornál"*, és hogy *„egy hónap alatt többet ér egy játékos számára [az ebből való tanulás], mint minden más tanulmány”^[3]*.

Bár ezek az értékelések kissé túlzónak tűnnek, a "napi társ" koncepciója meglehetősen különbözik a korszak más fuvolaoktatóinak túlegyszerűsítő, amatőröket célzó megközelítésétől, és ez egyre fontosabbá vált a technikai képességeiket csiszolni kívánó fuvolisták számára.

A kvartett első tétele felér egy fuvolaversennyel is, vagy még túl is mutat rajta, hiszen a nyugodtabb, kamarazenei részek között a vonósok nagyon puritán kísérete mellett a fuvolát előtérbe helyező virtuóz, kimondottan annak technikai és hangterjedelmi lehetőségeit kihasználó, hosszabb szakaszok találhatók. A tétel hossza és a viszonylag kevés szünet fizikailag is kimerítő a játékos számára.

Az ezt követő Menüett és trió könnyed és könnyű zenei anyaggal bír, bár sok szünettel, tehát némi pihenési lehetőséggel, ez sem szolgál a fuvolás számára.

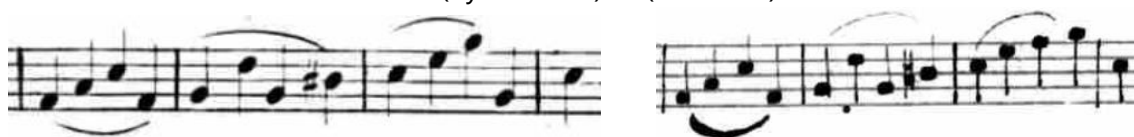
Az Adagio tétel a néhány díszített futamán kívül virtuozításban nem tartogat kihívásokat. Az ebben a korban viszonylag ritka E-dúr hangnem inkább az intonáció szempontjából lehet érdekes a korabeli hangszeren játszóknak.

A IV. tétel kellemes, vicces rondó témával indul, majd az első tételhez hasonlóan ez is átvált a kamarazenéből virtuóz fuvoladarabbá. A korabeli fuvolán egyáltalán nem könnyű és nem rövid szólisztikus játszanivaló változatos nyelvutésekkel, dallamvezetéssel, hangsúlyokkal, ritmikával teszi próbára a játékos képességeit, hogy aztán visszatérjen a játékos rondótémára, majd az előzőhöz hasonló zenei anyaggal és hosszúsággal rendelkező szóló kap ismét helyet a zárás előtt.

A darab nyomtatott kiadásának könyvtári jelzete 284, korábbi jelzete D IV 24, míg a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet: L13 N.861.

A Székesfehérváron őrzött másik, kéziratos példány (285-ös jelzettel, régi jelzete szintén D IV 24, a legkorábbi jelzet L13 N. 822). Feltűnhet a feltehetően Végh Ignáctól származó katalogizáláskor kapott kisebb sorszám. Bár nem ismerjük a számozás rendszerét, ezért a kisebb szám sem biztosan jelent korábbi, mégis valószínűbb, hogy előbb került katalogizálásra, mint a nyomtatott kiadású kotta. A zenei anyagot megvizsgálva igen nagy az egyezés a kézirat és a nyomtatás között. A szokatlanul bőséges dinamikai jelzések igen kis számú, és jelentéktelennek mondható eltéréseit még másolói hibákként nyugtázhatnánk, azonban néhány dallamvezetési különbséget, valamint a lassú tételben a nyomtatott kottában kiírt hosszú előkék hiányát a kéziratban következetességük miatt szándékosnak kell tekintenünk. Lásd például a cselló szólamban az I. tétel 15. ütemének nyomtatott és kéziratos változatait:

cselló szólam I. tétel 13-15. ütem: (nyomtatott) (kéziratos)



hegedű szólam III. tétel 11-14. ütem:



Ezek a különbségek a kéziraatra nézve inkább arra utalnak, hogy nem a nyomtatott kottáról másolták, hanem ellenkezőleg, még a kiadás előtt keletkezett, Dresslertől származó, esetleg autográf tisztázata, de legalábbis az ő felügyelete alatt készített, és Végh Ignáchoz eljuttatott másolat. Ahogy fentebb már említettük, szokás volt a nyilvános publikálást megelőzően a dedikált művet egy időre a pártfogó kizárólagos használatában tartani. Dressler kvartettje esetében is erről lehet szó.

A nyomtatott kotta egy másik példánya a University of Rochester (USA) Sibley Music Library-ben található M462.D7731 jelzettel: <http://hdl.handle.net/1802/34390>

Egy további példány pedig a berlini Staatsbibliothek-ben Mus.20168 jelzettel: <https://stabikat.de/DB=1/XMLPRS=N/PPN?PPN=278776191>

Dressler ezen kívül még két fuvolanégyest írt (op. 30 és op. 37). Megjegyzendő, hogy Stefan Franz második fuvolanégyese, az op.3-as (kiadva 1812-ben Bécsben, Maisch No. 485) F-dúr darab ajánlása éppen 'barátjának, Raphael Dresslernek' szól.

6. Krommer: C-dúr és e-moll fuvolanégyesek

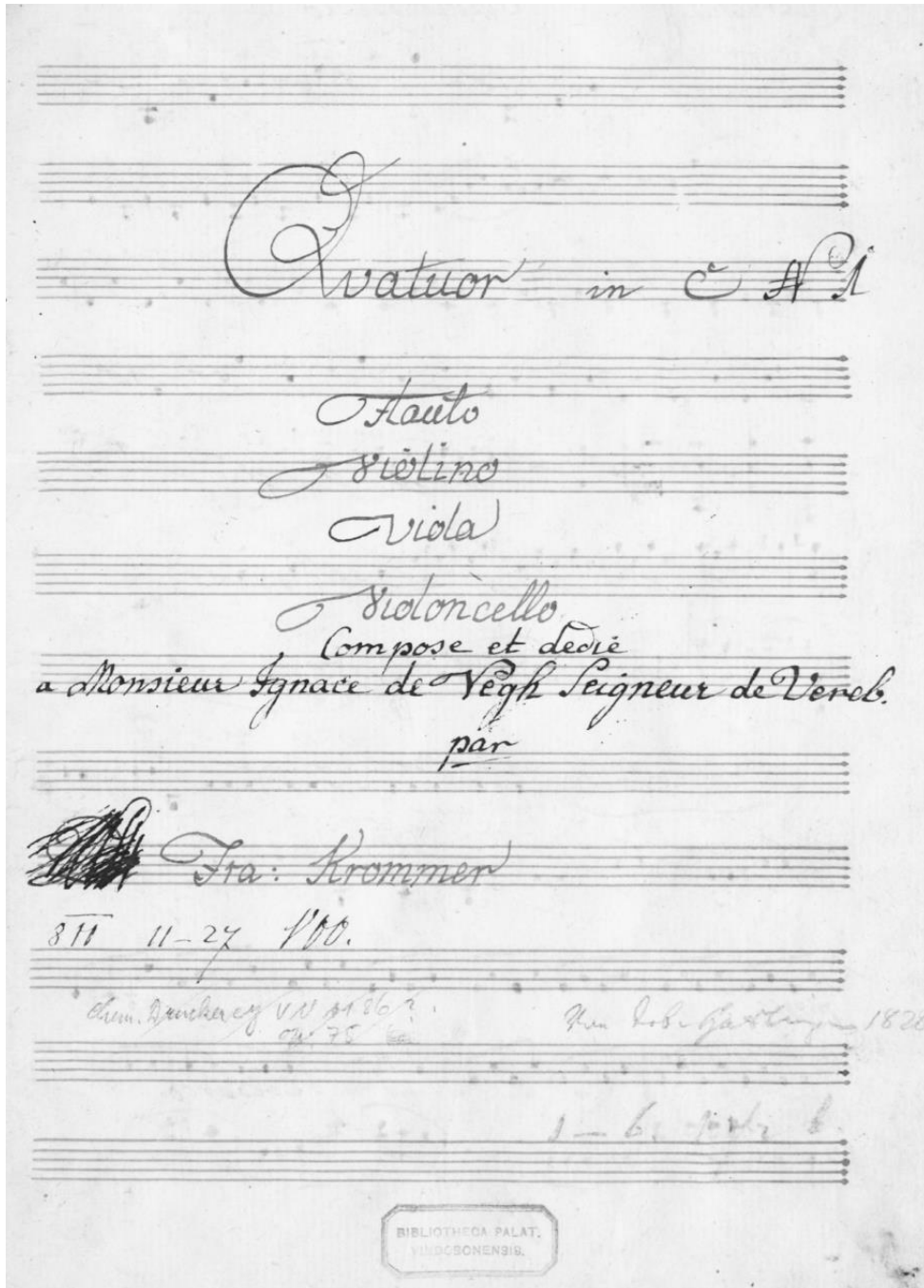
Quatuor in C
pour
Flute, Violon, Alto et
Violoncello
par
François Krommer



Sajnos mindkét mű hiányos, a C-dúr kvartettből a hegedű szólama hiányzik, az e-mollból pedig a brácsáé, amely feltehetően a C-dúréhoz hasonló címlapot is tartalmazott. Míg a C-dúr címlapján a legutóbbi 644-es és a korábbi K V 4-es könyvtári jelzetek mellett olvasható a feltehetően Végh Ignác idejéből, esetleg saját kezétől származó legkorábbi jelzet: L19 N.815 is, addig az e-moll kvartetten sajnos ez utóbbi nem található meg, minden bizonnyal a hiányzó címlapon volt feltüntetve. Újabb kori jelzetei 663 illetve K V 5.

(A régi székesfehérvári gépelt katalógus a C-dúr művet hibásan 'Quatuor in E' -ként listázza.)

A könyvtárban található fuvalás kvartettek közül e kettő a legrejtélyesebb. Krommer fuvolanégyesei rendben saját vonósnégyeseinek átiratai^[21], de ennek a két darabnak nem ismerünk más hangszerelését, így 'eredeti' fuvalás műveknek mondhatók. Kéziratban maradtak csak fenn, az e-moll sajnos csak ebben a hiányos állapotában ismert. A C-dúrnak viszont létezik egy kiadás előtti tisztázatnak tűnő, autográf példánya a bécsi Österreichische Nationalbibliothek-ben Mus.Hs.16710 jelzettel, amely hiánytalan, és néhány dinamikai jeltől valamint kötőívtől eltekintve teljesen egyezik a székesfehérvári példány meglévő szövegeivel:



A 'Quatuor in C' cím mellett található egy 'N. 1' betoldás, lejjebb egy Végh Ignácnak szóló ajánlás: 'Compose et dedié a Monsieur Ignace de Vegh Seigneur de Vereb.', valamint egy '811 11-27'-es dátum.

Vajon miért nem került kiadásra ez a darab Fuss, Franz és Dressler kvartettjeihez hasonlóan? Bár 1800 után már ritkább, hogy egy opusz alatt több mű lát napvilágot egyidőben, de egy lehetséges magyarázat, hogy a 'N. 1'-esként jelölt C-dúr fuvolanégyes esetleg egy hármas széria első darabja, talán az e-moll egy második, és a harmadik nem készült el valamilyen okból. A bécsi archívum Haslinger hagyatékából jutott az autográfhoz, tehát már egy kiadónál volt a C-dúr kvartett kézírata, és várva a széria többi darabját, végül nem került kiadásra. Krommer 1810-től nyerte el a Ballet-Kapellmeister címet a császári udvar színházánál (Hoftheater) Bécsben, talán ottani feladatai hátráltatták a harmadik kvartett megírásában.

Franz Krommer (1759-1831) csehországi tanulmányai után 1780 körül tűnt fel hegedűsként Simontornyán, ahol egy magyar hölgygel, bizonyos Bardácsy Judittal össze is házasodtak^[21]. Styrum gróf, Simontornya akkori zeneszerető földesurának pozsonyi kapcsolatai révén lehetséges, hogy már ekkor ismeretségbe kerülhetett a pozsonyi születésű, és ott tanulmányait folytató Végh Ignáccal. De Krommer pécsi évei alatt (1782-1791), vagy 1795-ös Bécsbe való visszatelepülése előtt Pozsonyban szintén nem volt túl nehéz személyesen is találkozniuk. Így a már a bécsi zenei életben tekintélyt szerzett Krommer 1810 körüli felkérése fuvolanégyesek írására egy jól megalapozott kapcsolatra támaszkodhatott Végh Ignác részéről.



Bárhogy is történt, a két, egyéni hangvételő, invenciózus fuvolanégyes jelentős hozzájárulás a műfaj irodalmához, nem csak magyar vonatkozásuk miatt. A C-dúr kvartett négytétéles: 1. Allegro moderato, 2. Adagio, 3. Menuetto. Allegretto - Trio, 4. Allegro.

Az első tétel tizenhatod futamai közül a sok bét tartalmazók jelenthetnek nehézséget, de inkább csak a korabeli fuvolán játszóknak, mert ilyen hangszeren ezek kényelmetlenek. A Menuet és Trio a könnyed és drámai karaktereikkel nem tartogatnak technikai kihívást a fuvolás számára. Az F-dúr Adagio tétel nehézsége a 3-4 bés, majd 4 keresztes hangnemek, valamint a viszonylag lassú negyedek és a gyors tizenhatod triolák közötti csapongásban mutatkozik meg, amely intonációs és ritmikai szempontból is nagy odafigyelést kíván az előadók részéről. A IV. Allegro tétel virtuózabb futamai nem nehezek. A tételben megjelenített több különböző karakter sokszínű megformálása jó lehetőséget biztosít az előadók számára a hatásos befejezésre.

A Verebi Végh Ignácnak ajánlott fuvolanégyesek tehát magas művészi és technikai színvonalú, igényes zenei életről tanúskodnak Vereben, maga Végh Ignác pedig a magyarországi arisztokratikus zenélés és mecénási szerepvállalás kiemelkedő példáját nyújtja számunkra.

Köszönjük Giay Editnek a német szövegek fordításában nyújtott segítségét!

Fuvolás kvartettek jegyzéke

a Szent István Király Múzeum Könyvtárának múzeális kottagyűjteményében

Jelzet	Szerző	Cím	Kiadó	Kiadás éve
19	Amon, Johann(es) Andreas (1763-1825)	Trois Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle concertans, composés par J. Amon. Oeuvre 42. 3me oeuvre des Quatuors pour la Flute (C, G, D)	Offenbach, André 2285	1806
20	Amon, Johann(es) Andreas (1763-1825)	Trois Quatuors Contertans pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle, composé et dédiés à Monsieur le Baron Frédéric de Gemmingen de Rappenau par J. Amon. No.1. (D) - No.2 (e) - No.3 (C)	Vienna, Bureau d'Arts et d'Industrie 304, 342, 343	1804
172	Brandl, Johann Evangelist (1760-1837)	Quatuor pour Flute, Violon, Viola et Violoncelle composé par Brandl. Oeuvre 15e (D)	Offenbach, André 1167	1798
284	Dressler, Raphael (1784-1835)	Quatuor pour Flute, Violon, Viole et Violoncelle dédié à Monsieur Ignatz Noble de Vegh Seigneur de Vereb par R. Dressler Oeuv. 10. (A)	Leipsic, Breitkopf u. Hartel 1658	1811
285	Dressler, Raphael (1784-1835)	Quatuor pour la Flute, Violon, Viole et Violoncelle composé et dédié à Monsieur Ignatz noble de Vegh Seigneur de Vereb par Raphael Dressler. (A)	kézirat	~1810
363	Franz, Stefan (1785-1855)	Quatuor pour Flute, Violon, Viole & Violoncelle composée et dédiée à Monsieur Ignace noble de Végh par Etienne Franz Op. 1. (C.)	Vienne, Maisch 422	1812
367	Fusz, János (1777-1819)	Quatuor pour la Flute, Violon, Alte et Violoncello composé et dédié A Monsieur Ignace de Végh Seigneur de Vereb par Jean Fuss. Oeuv. 5. (G)	Vienne, Impr. Chimique 1605	1811
428	Gyrowetz, Adalbert (1763-1850)	Trois Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle composés par A. Gyrowetz. Oeuvre 20me (D, G, C)	Offenbach, André 758	1795
430	Gyrowetz, Adalbert (1763-1850)	No. 3e Notturmo pour Flute, Violon, Alte & Violoncelle Composés Par Mr. A. Gyrowetz Oeuv.26 (G)	Augsburg, Gombart 254	~1798
501	Haydn, Franz Joseph (1732-1809)	Deux Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle composés par J. Haydn. Oeuvre 100. ces Quatuors sont arrangés d'après ceux pour Violon (G, F)	Offenbach, André 1851	1804
546	Hennig, [Johann Christian]	Trois Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle composés par Hennig Oeuvre 2me (C, G, D)	Offenbach, André 1012	1797
652	Krommer, Franz (1759-1831)	Variazioni per il aria "O du Lieber Augustin" a Flauto, Violino, Viola e Violoncello del Sig. Krommer (op.59, G)	kézirat	~1810
660	Krommer, Franz (1759-1831)	Quartetto per Flauto, Violino, Viola et Basso Conposto dal Sigr. Fran. Krommer Op.17 (F)	Vienna, Artaria 810	1799
661	Krommer, Franz (1759-1831)	Quartetto per Flauto, Violino, Viola e Basso. Composto dal Sig.r Fran. Krommer Op.30 (C)	Vienna, Artaria 219	1802
663	Krommer, Franz (1759-1831)	Quartetto (e.)	kézirat	~1811

Jelzet	Szerző	Cím	Kiadó	Kiadás éve
664	Krommer, Franz (1759-1831)	Quatuor in C pour Flute, Violon, Alto et Violoncello par François Krommer	kézirat	~1811
713	Lessel, Franciszek (1780-1837)	Quatuor pour Flute, Violon, Alto, et Violoncelle Composé et dédié a Son Altesse Monseigneur Le Prince Frederic Lubomirski par F. Lessel, Eleve de Monsieur Joseph Haydn Oeuvre 3 (G)	Vienna, Artaria 1806	1806
817	Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791)	Trois Quatuors pour Flute, Violon, Alto & Violoncelle composés par Mozart Oeuvre 81me (D, G, G)	Offenbach, André 1375	1799
825	Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791)	La Clemenza di Tito. Grand Opera ridotta in Quartetti per (kézzel: Flautto) due Violini, Viola, e Basso del Sig.r W. A. Mozart.	Vienna, Artaria 782	1798
829	Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791)	Mädchentreue. Così Fan tutte. Opera en Quatuors pour (kézzel:) Flute Violon(s), Alto et Bass par W. A. Mozart.	Vienne, Artaria 1701	1805
891	Neubauer, Franz Christoph (1760-1795)	Sei Quartetti per Flauto traverso, Violino, Viola e Violoncello composti dal Signore Giovanni Neybauer Opera 1 (F, C, G, B, D, e)	Vienne, Hoffmeister 178, 183, 193	1788
947	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Six Nouveaux Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Basse Composés par J. Pleyel dédiés aux amateurs Oeuvre [3] de Quatuor de Flute [1] Partie (D, F, A)	Paris, Pleyel 97	1798
954	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Tre Quartetti Per Flauto o Violino primo, Violino secondo, Viola e Basso. Del Sig.r Igna. Pleyel Opera 20 (D, F, A)	Vienna, Artaria 249	1789
958	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Sei Quartetti per Flauto o Violino Primo, Violino Secondo, Viola e Violoncello Del Sigr. Ignazio Pleyel (Op.20 No. 1-6 D, F, A, G, B, C)	kézirat	
962	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Trois Quatuors de Igna. Pleyel arrangés Pour Flûte, Violon, Viola et Violoncelle par Mr. Devienne (C, F, B)	Vienna, Artaria 291	1790
964	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Six nouveaux Quatuors pour Flute, Violon, Alte et Basse Composés par Mr. J. Pleyel dédiés aux amateurs Oeuvre (56) de Quatuor de Flute II. Partie (C, G, A)	Augsburg, Gombart 225	1798
964/a	Pleyel, Ignaz (1757-1831)	Six nouveaux Quatuors pour Flute, Violon, Alto et Violoncelle Composés et Dédiés aux Amateurs par Ign. Pleyel. Oeuvre 56. Partie [2] (C, G, A)	Offenbach, André 1178	1798
961	Pössinger, Franz Alexander (1766-1827)	Trois Quatuors pour Flûte, Violon, Viola et Basse par F. A. Pösinger Op. 17 (G, A, d)	Vienne, Artaria 1800	1806
1001	Reicha, Anton (1770-1836)	Quatuor pour Flute, Violon, Alt et Violoncello par Ant. Reicha (g)	Vienne, Impr. Chimique 865	1808
1024	Rolla, Alessandro (1757-1841)	Due Quartetti Per Flauto, Violino, Viola et Violoncello dal Sigr. Aless. Rolla Op.2 (e, C)	Vienna, Cappi 967	~1803
1043	Roser (von Reiter), Franz de Paula (1779-1830)	6 Variations nell Opera "Die beyden Füchsen" pour Flute, Violon, Viole et Violoncello Composées et Dédiées à Monsieur Ignace de Vegh Assesseur des plusieurs Comitats par François Roser. Weissenbourg in Janner 1805.	kézirat (autográf?)	1805

Jelzet	Szerző	Cím	Kiadó	Kiadás éve
1094	Salin, J. F. de (17..-18..)	12 Variations pour la Flute avec un Violon, Viola, et Violoncelle Sur l'Air die Tiroler seynd oftn so lustig Composées et dédiées a Monsieur Ignace de Végh par Mr. J. F. de Salin Officier des Houssards au Service de I. M. I. et R. Oeuvre 3e. (D)	Vienna, Cappi 945	1802
1117	Schneider, Georg Abraham (1770-1839)	Trois Quatuors Pour Flute Violon Alto & Basse Composés par Mr. G. A. Schneider Musicien de Son Altesse Royale Monseigneur le Prince Henri de Prusse Oeuv. V. (G, C, D)	Augsburg, Gombart 284	~1800
1119	Schneider, Georg Abraham (1770-1839)	Trois Quatuors pour Flute Violon Alte & Basse Composés par Mr. G. A. Schneider. Musicien de Son Altesse Royale Monseigneur le Prince Henri de Prusse Oeuv.XI (G, D, C)	Augsburg, Gombart 352	1802
1173	Sozzi, Francesco (c1765-a1811)	Quatuor pour Flute Violon Alte & Violoncelle Composé et Dedié a Mr. François Boldu, Noble de Venise par F. Sozzi, Elève de Pierre Nardini. Oeuvre 4 (G)	Augsburg, Gombart 356	~1801
1221	Süssmayer, Franz Xaver (1766-1803)	Der Spiegel von Arkadien. Grand Opera ridotta in Quartetti per Flauto, Violino, Viola e Basso del Sigr. Süssmayr	Vienna, Artaria 599 (560)	1795
1406	Wendling, Johann Baptist (1723-1797)	Trois Quatuors Contertants pour Flute, Violon, Viola et Basse Composées par Mr. I. B. Wendling Oeuvre X (G, e, D)	Mannheim, Götz 74	~1780
1433	Wranitzky, Paul (1756-1808)	3 quartetti per flauto, violino, viola e basso. Op.17 (e, D, B)	Vienna, Artaria 654	1801
794	Yost, Michel (1754-1786)	Quartetto in D. Flauto, Violin, Viola con Violoncello Del Sig. Michel (G)	kézirat	

Irodalomjegyzék

[1] *Allgemeine Musikalische Zeitung*. No. 17. Den 25ten Januar 1809. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1809. 272. oldal

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=aml&datum=18090125&seite=8&zoom=33>

[2] *Allgemeine Musikalische Zeitung*. No. 24. Den 14ten März. 1810. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1810. 375. oldal

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=aml&datum=18100314&zoom=33>

[3] *The Athenaeum* No. 17. March 21, 1828. London, William Lewer, 1828. 270. oldal

https://archive.org/details/sim_athenaeum-uk_1828-03-21_17/page/270/mode/2up

[4] Bárdos Kornél: *Székesfehérvár zenéje 1688-1892*. Budapest, Akadémiai Kiadó 1993

[5] Clements, G. R.: *Situating Schubert: Early Nineteenth-Century Flute Culture and the "Trockne Blumen" Variations, D. 802* - disszertáció. State University of New York at Buffalo, 2007

[6] Dressler, Raphael: *Studien für die Flöte : zur Uebung In allen Tonarten, sowohl in Skalen als Akkorden : für Anfänger, für Flötenspieler der mittleren Stärke und für schon bedeutend ausübende Tonkünstler*. Op.34, Bonn et Cologne, Simrock 1372, 1817.

[7] Dressler, Raphael: *Flautist's daily companion, part 1: Twenty-four studies for the flute...* Op. 51. London, R. Cocks and Co., ~1820.

[8] Dressler, Raphael: *Twenty four Studies for the Flute or Exercises in all keys on both scales & chords calculated for all degrees of proficiency, from the beginner to the accomplished artist with rules...* Op. 54, London, R. Cocks and Co. 114, 1826.

[9] Dressler, Raphael: *Dressler's New and Complete Instructions for the Flute*. Op. 68. London, R. Cocks and Co. 338, 1828.

[10] Dressler, Raphael: *Useful Exercises, for the Flute, being the second appendix to Dressler's Instruction book...* op.84, London, R. Cocks and Co. 494, 1828.

[11] *Intelligenz – Blatt zur Allgemeine musikalische Zeitung* No. XV. October 1811. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1811

https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb10527961_00411_u001/1?cq=dressler

[12] James, W. N.: *A Word or Two on the Flute*. Edinburgh, Charles Smith & Co. 1826

[13] Haynes, Bruce: *A History of Performing Pitch*. Lanham, Maryland and Oxford, The Scarecrow Press, Inc., 2002

[14] Koch, Stephan, „Erklärung”. *Intelligenz – Blatt zur allgemeinen Zeitung* Nro.1. April 1819. Leipzig, Breitkopf und Härtel, 1819

https://digipress.digitale-sammlungen.de/view/bsb10528081_00141_u001/1

[15] Krüchten József: „Fűsz János Evangelista Emlekezete”. *Tudományos Gyűjtemény* 1819. XI. kötet. Pest, Trattner János Tamás, 1819. 72-83. oldal

[16] Krüchten József: „Fűsz János Evangelista Hang-Szerzeményei”. *Tudományos Gyűjtemény* 1819. XII. kötet. Pest, Trattner János Tamás, 1819. 79-89. oldal

[17] Lipthay Endre: *A Verebi Végh család története*. Vereb, Verebi Végh Péter magánkiadása, 2009

[18] Major Ervin: „Haydn Budán”. *Zenei Szemle* XII. évfolyam, 1928 január-február, Budapest. 46-47. oldal. http://db.zti.hu/mza_folyoirat/pdf/ZSz_1928_XII_01-02.pdf

[19] (Mátray) Róthkrepf Gábor: „A' Muzsikának közönséges Története (Vége.)”. Vörösmarty Mihál (szerk.): *Tudományos Gyűjtemény* 1829. III. kötet. Pest, Trattner J. M. és Károlyi I. A' Kiadók' Könyvnyomtató-Intézetében, 1829. 67- 89. oldal

[20] (Mátray) Róthkrepf Gábor: „Második Toldalék a' Magyar országi Muzsika Történetéhez”. Vörösmarty Mihál (szerk.): *Tudományos Gyűjtemény* 1832. VII. kötet. Pest, Trattner J. M. és Károlyi I. A' Kiadók' Könyvnyomtató-Intézetében, 1832. 3-38. oldal

[21] Padrta, Karel: *Franz Krommer*. Praha, Editio Supraphon, 1997

[22] Sas Ágnes: „Főúri zenei intézmények, arisztokrata mecénások a 18. századi Magyarországon”. Sz. Farkas Márta (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 2001-2002*, Budapest, MTA Zenetudományi Intézete, 2002. 171-233. oldal

[23] Sas Ágnes – Farkas Zoltán: *Fűsz János*. [Berlász Melinda: *Magyar Zeneszerzők 28.*] Budapest, Mágus Kiadó 2003

[24] Schilling, Gustav (szerk.): *Encyclopädie der gesammten musikalischen Wissenschaften oder Universal-Lexicon der Tonkunst*. 3. Band. Stuttgart, Verlag von Franz Heinrich Köhler. 1836 46. oldal. <https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV010653733>

[25] Stone, Peter Eliot: „Reicha, Antoine” szócikk – Grove Music Online

[26] Szigeti Kilián: „Székesfehérvár újkori zenetörténete”. *Székesfehérvár évszázadai 4. 1688-1848*. Szerk. Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, István Király Múzeum Közleményei, A. sor. 16. szám (Főszerk. Fitz Jenő), 1979

[27] Tromlitz, Johann George: *Ueber die Flöten mit mehrern Klappen*. Leipzig, Adam Friedrich Böhme, 1800

[28] Vitek Gábor: „Az ágaskodó oroszlán oltalmában”. Dakó Péter – Vitek Gábor: *Vereb története*.

Fejér Megyei Levéltár közleményei 29. Vereb, 2003

https://library.hungaricana.hu/hu/view/FEJM_Lk_29_vereb/?pg=10&layout=s

[29] Weinmann, Alexander: *Verlagverzeichnis Giovanni Cappi bis A. O. Witzendorf*. Wien, Universal Edition, 1967

[30] Weinmann, Alexander: *Verzeichnis der Musikalien des Verlages Maisch – Sprenger – Artaria*. Wien, Universal Edition, 1970

[31] Weinmann, Alexander: *Vollständiges Verlagsverzeichnis Senefelder, Steiner, Haslinger* - Band 1. München – Salzburg, Musikverlag Emil Katznbichler, 1979

[32] *Wiener Zeitung*, Nro. 66. 18. August 1802. Wien, Johann Michael von Zimmerl. 3048. oldal
<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=18020818&seite=40&zoom=33>

[33] Wurzbach, Constant von (szerk.): *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Band 27. Wien, Verlag der Universitäts-Buchdruckerei von L.C. Zamarski, 1874. 38. oldal
<https://austria-forum.org/web-books/kategorie/lexika/wurzbach-lexikon>

[34] „Breitkopf & Härtel” szócikk – Wikipedia

https://en.wikipedia.org/wiki/Breitkopf_%26_H%C3%A4rtel

[35] Jones, David Wyn: „What Do Surviving Copies of Early Printed Music Tell Us?”. Rudolf Rasch (szerk.): *Music Publishing in Europe 1600-1900*. Berlin, Berliner Wissenschafts-Verlag, 2005